

КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРОРИЗМУ В СВІТІ. СПОСОБИ ТА ЕЛЕМЕНТИ КЛАСИФІКАЦІЇ

Француз А.Й.,

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Сніцаренко К.О.,

*здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: SnitsarenkoKO@krok.edu.ua*

CLASSIFICATION OF TERRORISM IN THE WORLD. METHODS AND ELEMENTS OF CLASSIFICATION

Frantsuz A. Yo.,

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of Legal Sciences
Professor, Head of the Department of State and Legal Disciplines of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Snitsarenko K. O.,

*graduate of the Master's degree of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: SnitsarenkoKO@krok.edu.ua*

Анотація. В межах цієї наукової статті здійснено дослідження самого поняття тероризму, його напрямів та видів за критеріями. В статті описаний міжнародний досвід в класифікації тероризму, а також досвід країн та організацій. Проаналізовано наукові роботи, історичні події та документи, пов'язані з тероризмом. Здійснено аналіз основних способів та елементів класифікації терористичної діяльності, які застосовуються в міжнародному та національному законодавстві, наукових дослідженнях і практиці боротьби з тероризмом.

Розглянуто фактори, які впливають на формування класифікаційних підходів, зокрема політичні, релігійні, ідеологічні та етнічні мотиви терористичної діяльності. Запропоновано загальну класифікацію, що охоплює типи тероризму за такими критеріями як мотиви і цілі, масштаби, методи та засоби, суб'єкти. Метою наукової статті є висвітлення проблем з якими можна зіштовхнутись в процесі класифікації тероризму, а також демонстрація чому класифікація тероризму необхідна світу. Також в науковій статті розглянуто, як тероризм змінювався впродовж століття для розуміння його розвитку. Автори наголошують на необхідності стандартизації підходів до класифікації тероризму для забезпечення ефективної міжнародної співпраці у сфері боротьби з цим явищем. Дослідження має практичну цінність для формування стратегії протидії тероризму, розробки профілактичних заходів та вдосконалення законодавчих норм. Представлені висновки можуть бути корисними для правоохоронних органів, міжнародних організацій і дослідників у сфері безпеки.

Ключові слова: класифікація тероризму, класифікація тероризму в країнах та організаціях, міжнародний досвід.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 6.

Abstract. The article is dedicated to analyzing the legal aspects of surrogacy in international and national contexts. This issue has gained particular relevance in the context of globalization and the development of reproductive technologies, as it touches upon important aspects such as human rights, ethics, and family law. Surrogacy, as a form of

assisted reproductive technology, raises numerous legal, ethical, and social discussions, as it encompasses various legal mechanisms regulating the relationships between the parties involved in this process.

On one hand, international norms, such as the UN Convention on the Rights of the Child, emphasize the need to protect the rights of children born through surrogacy and ensure the rights of women who become surrogates. On the other hand, national legislation in Ukraine and other countries often has gaps in regulating this process, which can lead to abuses and unregulated situations.

The article also addresses the legal challenges faced by all participants in the surrogacy process, including issues of bioethics, contractual relations, rights to motherhood and fatherhood, as well as the potential for legal disputes. The importance of establishing clear legal frameworks that protect both the rights of children and the rights of women participating in surrogacy programs is emphasized.

Keywords: *classification of terrorism, classification of terrorism in countries and organizations, international experience.*

Formulas: 0, *fig.:* 0, *tabl.:* 0, *bibl.:* 6.

Постановка проблеми. В сьогодні ми часто чуємо про тероризм, хтось навіть з ним зустрічався. Та мало хто розуміє, що тероризм, як і решта злочинів мають класифікуватися для розуміння його складу, мети, мотивів. Цікаво те, що загальноприйнятого способу класифікації не існує. Кожен науковець по-своєму класифікує терористичні акти. Класифікація необхідна для того, щоб сповна описати структуру злочину і в результаті зробити висновки для подальшого розуміння. Тобто, тероризм не можна охарактеризувати як один вид злочину, він має безліч нюансів, які ми розглянемо та охарактеризуємо в статті. Це необхідно для ефективної роботи слідчої та судової систем, а також для запобігання тероризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на міжнародний характер проблем протидії тероризму, їх дослідженню присвячено чимало праць зарубіжних вчених, з-поміж яких слід виокремити Р. А. Адельханяна, Ю. М. Антоняна, І. І. Артамонова, В.А. Васильєва, П. Вілкінсона, Б.Я. Гаврилова, Х.П. Гассера, С.У. Дікаєва, А.І. Долгової, М. Креншоу, В. Лакера, Г. М. Міньковського, М. Ф. Мусаєяна, Г. В. Овчіннікової, І. Л. Трунова, В. В. Устінова, О. М. Хлобоустова, Б. Хофмана та ін. За роки незалежності України низка актуальних кримінально-правових проблем протидії тероризму стала предметом комплексних наукових досліджень у працях П. П. Андрушко, В. Ф. Антипенка, В. О. Глушков, В. К. Гришук, О. М. Джужі, О. С. Допілки, В. П. Ємельянова, Н. А. Зелінська, Ю. А. Іванова, В. В. Коваленко, О. М. Костенко, В. В. Крутова, В. С. Канціра, В. М. Комарницького, В. А. Ліпкана, С. М. Мохончука, Д. Й. Никифорчука, Л. В. Новікової, М. В. Се-

микіна, М. І. Хавронюк, С. С. Яценко і ін. Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри численну кількість досліджень на тему тероризму, класифікація не систематизована. Нема чітко вираженого напрямку дій. Формулювання цілей статті. Основна ціль статті полягає у дослідженні класифікації тероризму та її систематизації для ефективності використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток тероризму – наслідок активного розшарування населення, його ідеологічного розмежування і оформлення політичних рухів. Тероризм як світове явище постав наприкінці 19 століття.

Поступово тероризм став головною проблемою міжнародної політики. Коли 1900 року зустрічалися керівники найбільш індустріально розвинених держав, то більшість з них ставили першим на порядку денному питання тероризму. Сьогодні тероризм – це не лише диверсанти-одинокі, викрадачі літаків і шахіди-камікадзе. Сучасний тероризм – це потужні розгалужені і добре організовані структури. Нині у світі налічується близько 500 нелегальних організацій.

Міжнародний тероризм – специфічна форма тероризму, що зародилася в кінці 1960-х років та отримала досить вагомий розвиток до кінця ХХ – початку ХХІ століття. Основними цілями міжнародного тероризму нині є дезорганізація державного управління, завдання економічної та політичної шкоди, порушення підвалин суспільного апарату, які мають, на думку терористів, мотивувати владу до зміни політики.

Загальноприйняте визначення тероризму поки що не визначено. У більшості випадків термін використовується як засіб у політичній боротьбі, оскільки кожна краї-

на, по суті сама визначає, відноситься та або інша група до категорії «терористів» або «бійців за свободу», а самі акти терору виконуються локально.

Основними ознаками міжнародного тероризму є глобалізація, професіоналізація та опора на екстремістську ідеологію. Також відзначається використання терористів-самогубців, загроза використання не конвенційної (ядерної, хімічної та бактеріологічної) зброї та раціонального підходу. Один із сучасних дослідників тероризму Браян Дженкінс вважає міжнародний тероризм новим типом конфлікту.

Транснаціональний (міжнародний тероризм) визначається державним департаментом США як «тероризм, що зачіпає громадян і території більше, ніж однієї країни» [3]. Тероризм стає міжнародним, підкреслює Л. Моджорян, коли як терорист, так і його жертви є громадянами однієї держави чи різних держав, але злочин вчинений за межами цих держав; терористичний акт спрямований проти осіб, захищених міжнародним правом; підготовка до терористичного акту проводиться в одній державі, а здійснюється в іншій», вчинивши терористичний акт в одній державі, терорист переховується в іншій, відтак постає питання про його екстрадицію[2].

Політичний тероризм має власну класифікацію. За ідеологічними орієнтаціями виокремлюють правий (неофашистський, право-авторитарний) і лівий (революційний, анархістський, троцькістський тощо) тероризм.

Лівий тероризм орієнтується на різні ліві соціально-політичні доктрини (марксизм, ленінізм, троцькізм, анархізм, маоїзм, кастроїзм тощо). Мішенню для лівих терористів стають представники панівної політичної еліти, державні чиновники, співробітники органів безпеки, банкіри, бізнесмени, незалежні фахівці (економісти, юристи, журналісти), що співпрацюють з урядом, функціонери проурядових політичних партій.

Правий тероризм орієнтується на традиційні для нації політичні доктрини й цінності. Мішенню для нього є, насамперед, ліві та ліберальні політики й активісти профспілкового руху.

Державний і недержавний тероризм

пов'язані між собою, взаємно провокують одне одного, однак ця взаємозалежність не є прямолінійною та не завжди реалізується на практиці. Державний терор стимулює прояви недержавного тероризму, роблячи неможливими інші методи боротьби з існуючим політичним режимом; саме він жорстоко придушує будь-яку опозицію, нерідко цілком ліквідує й опозиційні терористичні угруповання. З точки зору ідентичності суб'єктів терористичної діяльності, тероризм може бути етнічний і релігійний. Суб'єктами етнічного тероризму є групи, чий статус визначається етнічною приналежністю. Цей різновид тероризму є прагненням до зміни. Праві терористи рідше створюють спеціалізовані бойові організації, намагаючись діяти у вигляді секретних бойових груп легальних організацій право-радикального характеру.

Політичний тероризм розглядається і кваліфікується як форма політичного насильства, опозиційна діяльність екстремістських організацій або окремих осіб, метою яких є систематичне або одиничне використання насилля (або його загрози) для залякування урядів, населення тощо.

С. Ланцов, наголошуючи на політичному аспекті терору, визначає його як «застосування насильства, враховуючи фізичне знищення людей, для досягнення якої-небудь політичної мети» [4, с. 136].

Особливістю політичного тероризму є залякування населення як спосіб впливу на владу, інструмент тиску на неї. «Публічність дій, масовість жертв, навіювання суцільного страху, – відзначає Г. Маляр, – є проміжною метою для досягнення кінцевої політичної мети».

За способами впливу на об'єкт тероризм можна поділити на демонстративний та інструментальний. Демонстративний полягає у приверненні уваги до якоїсь проблеми, загостренні ситуації навколо неї для отримання реакції наприклад політичних опонентів. Інструментальний полягає у отриманні конкретного результату. Несе в собі фізичний характер. Тобто завдання фізичної шкоди опонентам та не винним людям.

Терор і тероризм нетотожні феномени суспільного буття. На думку В. Канціра, терор означає державні насильницькі дії або ж загрози їхнього застосування для досяг-

нення політичних цілей. Натомість тероризм – опозиційні державним структурам акти насильства [6, с. 267–268]. Походження тероризму у світовій науці пояснюється переважно у межах біологічного та соціального підходів. Біологічний підхід пов’язує тероризм з насильницькою природою людини, природною боротьбою за виживання і досягнення своїх цілей будь-якими доступними засобами. Натомість соціальний підхід виходить з визначального значення соціальних процесів виникнення тероризму і є переважним серед різних підходів до пояснення його природи. У межах цього підходу існують дві теорії соціальних причин виникнення й існування тероризму: «теорія червоної мережі» та «теорія суспільства всездозволеності». Відповідно до першої теорії, основна роль з підтримки тероризму належить зовнішнім покровителям (колишнім соціалістичним державам). Прихильники другої теорії акцентують свою увагу на тому, що тероризму сприяє, власне, характер демократичних режимів тобто «суспільства всездозволеності» [5, с. 61-62].

Висновки. Отже, аналіз праць та власні роздуми над проблематикою тероризму допомогли нам охарактеризувати його за такими

критеріями : несе в собі насилля, яке не може бути виправдане метою; має політичні цілі та мотив; спрямовується проти переважаючих за силою структур(влада держави і т.п.); тероризм не хвилює доля людей, лише ціль. За цілями політичних терористів, розрізняють раціональний, ідеологічний та релігійний типи тероризму. Мотивація сучасного тероризму не обов’язково політична. Навіть у випадках суто політичної спрямованості, таких як ускладнення міжнародних відносин, вплив на внутрішню і зовнішню політику держав, мотивація може бути найрізноманітнішою – від фундаменталістського, сектантського, релігійного, націоналістичного фанатизму до прагнення до самоствердження, прославлення себе, помсти. Проблема досліджуваної теми полягає у різноманітності проявів тероризму, різних підходах до його вивчення, це ускладнює створення єдиного загальноприйнятого формулювання його сутності для розуміння. Ми вважаємо доцільно класифікувати тероризм за напрямом його дії, тобто на що він спрямований. За мотивами та цілями. За місцем його скоєння та масштабом. За методами та засобами а також за суб’єктами. Це допоможе швидко та ефективно класифікувати тероризм

Література:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/teroryzm> (дата звернення: 10.10.2024)
2. Моджорян Л. А. Тероризм: правда і вигадка. 2-ге вид. М., 1986. С. 14.
3. Pattern of Global Terrorism: 1988. Wash., 1989. P. V.
4. Ланцов С. Терор і терористи. Словник. Вид-во державного університету. 2004. 184 с.
5. Марченко А.В. Аналіз факторів виникнення та ескалації тероризму в сучасному світі. Соціопростір: міждисциплінарний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. № №1’10. С. 61-65.
6. Канцір В. Сутнісний та змістовий аспекти політичного тероризму. Часопис Київського університету права. 2010. № 2. С. 266-270. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/23553> (дата звернення: 10.10.2024)

References:

1. Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language [Electronic resource]. URL: <http://sum.in.ua/s/teroryzm>. (Accessed October 10, 2024)
2. Mozhoryan L. A. Terrorism: truth and fiction. 2nd edition. M., 1986. P. 14.
3. The pattern of global terrorism: 1988. Washington, 1989. P.V.
4. Lantsov S. Terror and terrorists. Dictionary. S. A. Lantsov. House State University, 2004. 184 p.
5. Marchenko A.V. Analysis of the factors of the emergence and escalation of terrorism in the modern world. Socioprostrir: an interdisciplinary collection of scientific papers on sociology and social work. No. No. 1’10. P. 61-65.
6. Kantsir V. Substantial and substantive aspects of political terrorism. Journal of the Kyiv University of Law. 2010. No. 2. P. 266-270. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/23553> (Accessed October 10, 2024).

Стаття надійшла до друку 20 жовтня 2024 року